Nr 166.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående nedskrivning av vissa från lånefonden för mindre linberedningsanstalter beviljade lån m. m.; given Stockholms slott den 2 mars 1928.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

B. v. Stockenström.

Utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1928.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet von Stockenström anmäler efter gemensam beredning med cheferna för finans- och handelsdepartementen ärende angående nedskrivning av vissa från lånefonden för mindre linberedningsanstalter beviljade lån m. m. ävensom förändrade grunder för användningen av nämnda fond samt anför därvid:

Nedskrivning av lån från lånefonden för mindre linberedningsanstalter m. m.

Efter det 1917 års riksdag anhållit om utredning angående åtgärder för främjande av odling och förädling av lin inom landet (R. skr. nr 94), verkställdes genom sakkunniga, enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen, utredning i ämnet. Sedermera framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1919 års lagtima riksdag förslag i ämnet (prop. nr 316). Med bifall till propositionen beslöt riks-

dagen bland annat inrättande av lånefonden för mindre linberedningsanstalter (R. skr. 1919: 320). Såsom kapitalökning till fonden har av 1919 års riksdag anvisats tillhopa 300,000 kronor. Någon ökning av fonden har sedermera icke ägt rum och icke heller varit av behovet påkallad.

För fonden gällande bestämmelser återfinnas i kungörelsen den 1 augusti 1919 (nr 471) angående allmänna bestämmelser för lån från lånefonden för mindre linberedningsanstalter med däri genom kungörelsen den 22 februari 1924 (nr 18) vidtagen ändring.

Lånerörelsen försiggår med hushållningssällskapen såsom låneförmedlare. Kommerskollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt bevilja hushållningssällskapen på ansökning statslån för att därav utlämna linberedningslån till förening, bolag eller enskild för anläggande av mindre linberedningsanstalter. Av hushållningssällskap utlämnat linberedningslån må ej uppgå till högre belopp än 25,000 kronor och ej heller till mer än halva uppskattade kostnaden för anläggande av beredningsanstalten med inredning och utrustning.

Räntan är 5 procent från lånets lyftningsdag, och lånetiden är 17 år, därav de två första åren amorteringsfria. Vid utgången av vart och ett av de därpå följande femton åren skall lån enligt 1924 års ändrade bestämmelser återbetalas med lika annuitet. Statslånen utlämnas till hushållningssällskapen mot sällskapens förskrivning därå. Någon föreskrift rörande den säkerhet, som låneförmedlaren-hushållningssällskapet äger avfordra sina låntagare, finnes icke. Förvaltningsbidrag utgår icke för låneförmedlingen, och några bestämmelser rörande gottgörelse för förluster som genom förmedlingen må kunna förorsakas låneförmedlaren finnas icke heller.

Under åren 1920—1922 hava utlämnats lån från fonden å sammanlagt omkring 123,000 kronor, varav vid ingången av budgetåret 1927—1928 utestodo hos linberedningsföretagen omkring 90,000 kronor. Efter år 1922 har intet linberedningslån utlämnats, och alltmer ökade ekonomiska svårigheter för linberedningsföretagen hava försvårat, i vissa fall helt omöjliggjort, amorteringen av de utlämnade linberedningslånen, varigenom de låneförmedlande hushållningssällskapen åsamkats förluster. Angivna förhållanden hava föranlett framställningar till Kungl. Maj:t om nedskrivning av linberedningslånen och täckande av hushållningssällskapens förluster.

I enlighet med hemställan av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen i infordrat utlåtande den 5 november 1926 över framställningar från Kalmar läns norra hushållningssällskap samt Kopparbergs läns hushållningssällskap angående viss avskrivning av lån från ifrågavarande lånefond föreslog Kungl. Maj:t 1927 års riksdag (statsverkspropositionen IX huvudtiteln, punkt 84) medgiva att, där å statslån, som från lånefonden utlämnats av hushållningssällskap, uppkommit förlust, Kungl. Maj:t skulle äga att, på framställning av hushållningssällskapet och efter prövning av de i varje fall förekommande omständigheter, av fondens medel anvisa hushållnings-

sällskapet gottgörelse för den lidna förlusten med skäligt belopp. I departementschefens yttrande i ämnet framhölls, hurusom visserligen ur strängt budgetmässig synpunkt viss tvekan kunde råda om lämpligheten av att härför taga lånefondens medel i anspråk. I betraktande av de jämförelsevis mindre belopp, varom här kunde bliva fråga, ville departementschefen dock tillstyrka, att — i anslutning till vad som tidigare beträffande andra liknande lånefonder ägt rum — medgivande äskades av riksdagen om rätt för Kungl. Maj:t att från lånefonden för mindre linberedningsanstalter bereda ersättning för dylika förluster i den omfattning och på sätt, de i ärendet hörda myndigheterna förordat. Vid den utredning, som chefen för finansdepartementet — enligt vad han vid anmälan i 1927 års statsverksproposition av frågor rörande utgifter för kapitalökning (s. 6) anfört — hade för avsikt att i anslutning till uttalande av 1926 års riksdag (skr. nr 28) igångsätta, torde i övrigt tagas under övervägande i vad mån för dylika i fondens räkenskaper gjorda avskrivningar gottgörelse borde beredas genom anslag å riksstaten.

Riksdagen biträdde emellertid icke Kungl. Maj:ts ovannämnda förslag utan anhöll hos Kungl. Maj:t om förnyad utredning angående sättet för statens mellankomst med avseende å de förluster, som kunde komma att åvila hushållningssällskapen på grund av från lånefonden utlämnade lån samt om framläggande för riksdagen av det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda. Motiveringen härför var följande (R. skr. nr 63 punkt 25):

Riksdagen hölle visserligen före, att staten icke borde undandraga sig att i sin mån träda emellan för att skydda hushållningssällskapen för förluster på grund av utlämnade linberedningslån. Kungl. Maj:ts förslag förutsatte emellertid för ersättnings utgående, att förlusten bleve vederbörligen konstaterad. Detta torde icke kunna ske på annat sätt än genom vederbörande linberedningsföretags försättande i konkurs med i regel åtföljande driftsnedläggelse. En sådan utveckling av förhållandena funne riksdagen för sin del böra i möjligaste mån förekommas icke minst i betraktande av att ifrågavarande företag tillkommit med statens medverkan för att under en kritisk tid tillgodose det oundgängligaste behovet av lin inom landet och att det ekonomiska trångmål, vari vissa av dessa företag efter kristidens slut råkat, torde bero på omständigheter, över vilka företagen icke kunnat råda. Riksdagen ansåge därför, att med avseende å företag, som ännu icke trätt i likvidation, jämväl andra vägar för tillgodoseende av ifrågavarande syfte borde undersökas. Sålunda torde det icke vara uteslutet, att ett sådant företag genom viss av Kungl. Maj:t medgiven avskrivning av erhållet lån skulle kunna beredas möjlighet till driftens fortsatta uppehållande och därmed förhjälpas till att infria sina därefter kvarstående förbindelser i förevarande avseende till vederbörande hushållningssällskap. Riksdagen kunde sålunda icke biträda Kungl. Maj:ts förslag sådant det förelåge utan ansåge, att frågan borde göras till föremål för förnyad utredning, i samband varmed hushållningssällskapen borde beredas tillfälle yttra sig angående storleken av den eventuella avskrivning, som skulle krävas för ernående av det avsedda syftet. Ehuru riksdagen, på grund av den ställning riksdagen sålunda funnit sig böra intaga till Kungl. Maj:ts förslag i huvud-

saken, saknade anledning att närmare ingå på frågan, kunde riksdagen likväl icke underlåta uttala sina principiella betänkligheter mot att för i förslaget angivet ändamål taga i anspråk lånefondens medel.

I skrivelse den 22 april 1927 anbefallde Kungl. Maj:t kommerskollegium och lantbruksstyrelsen att i anslutning till vad riksdagen anfört gemensamt verkställa utredning i nyss angivna avseende, därvid ämbetsverken hade att bereda hushållningssällskapen tillfälle att i ämnet avgiva sådant yttrande, som i riksdagens skrivelse ifrågasattes.

Utredning rörande linberedningsanstalternas ekonomiska ställning.

Sedan yttranden från hushållningssällskapen i sålunda angivna avseende införskaffats, hava kommerskollegium och lantbruksstyrelsen i skrivelse den 10 november 1927 inkommit med den anbefallda utredningen.

Utlåtanden i ärendet hava därefter avgivits den 1 december 1927 av fullmäktige i riksgäldskontoret och den 6 i samma månad av statskontoret.

Av den utav *kommerskollegium* och *lantbruksstyrelsen* avgivna utredningen inhämtas, bland annat, följande.

Ämbetsverken erinra inledningsvis, att riksdagen i omförmälda skrivelse i ämnet gjort åtskillnad mellan linberedningsföretag, som trätt i likvidation, och företag, som väl ej trätt i likvidation men dock kommit i en sådan ekonomisk situation, att för möjliggörande av fortsatt uppehållande av driften vid företaget erfordrades viss nedskrivning av lånebeloppet. Beträffande båda grupperna av nödlidande företag hade riksdagen ansett, att staten borde träda hjälpande emellan i den mån så erfordrades eller ansåges komma att erfordras för att skydda hushållningssällskapen för förluster, som åvilade eller kunde komma att åvila dem på grund av deras ifrågavarande låneförmedling. Huruvida eller i vad mån vid den begärda utredningen skulle tagas hänsyn till värdet av de säkerhetshandlingar, som hushållningssällskapen kunde innehava till skydd mot dylika förluster, hade av riksdagen ej berörts. Ämbetsverken hade dock i den följande utredningen ansett sig böra skänka visst beaktande jämväl åt nyssnämnda handlingar.

Till *förstnämnda grupp av företag* hörde endast Kronobergs läns linberedningsförening u. p. a. och jordbrukarnas leveransförening, vilka erhållit linberedningslån genom Kronobergs, respektive Jämtlands läns hushållningssällskap. Båda företagen hade försatts i konkurs.

Kronobergs läns hushållningssällskap hade väl icke lidit någon kapitalförlust, men hade avskrivit en räntefordran å 720 kronor 65 öre. Jämtlands läns hushållningssällskap hade meddelat, att sällskapet avskrivit sammanlagt 1,430 kronor. De konstaterade förlusterna för hushållningssällskapen i egenskap av förmedlare av linberedningslån hade sålunda den 30 juni 1927 sammanlagt uppgått till allenast 2,150 kronor 65 öre. Dock borde framhållas att, därest flera företag skulle trätt i likvidation, förlustsumman med all sannolikhet väsentligt ökats, enär — såsom av den i ämbetsverkens tidigare utlåtande av den 5 november 1926 förebragta utredningen framginge — de av vissa sällskap innehavda lånesäkerheterna torde vara värdelösa eller svaga.

I samband med utredning om täckning för eventuella förluster för Kronobergs läns hushållningssällskaps linberedningslån till Kronobergs läns lin-

beredningsförening hade sällskapet givit sin anslutning till ett av föreningens ordförande uttalat önskemål, att 30 procent av det till föreningen utlämnade lånet måtte efterskänkas. Ett dylikt efterskänkande av ett till 2,400 kronor uppgående belopp skulle, enligt vad utredningen gåve vid handen, i realiteten bliva en återbetalning till delägarna i företaget av till sällskapet redan inbetalta belopp.

Övriga företag, som erhållit linberedningslån, hade samtliga — med undantag av Sorunda linodlingsförening u. p. a. — kunnat uppehålla driften vid respektive linberedningsanstalter, om än i vissa fall i begränsad omfattning. Driftsnedläggelsen vid sistnämnda förenings företag torde endast vara tillfällig och vore förorsakad av eldsvåda.

De inhämtade uppgifterna syntes vidare giva vid handen, att de företag, som erhållit sina lån genom Uppsala, Hallands och Västmanlands läns hushållningssällskap, hade utsikt att kunna uppehålla driften och gälda sina lån utan statens mellankomst. Någon nedskrivning av lånen eller annan hjälp från statens sida för driftens upprätthållande föresloges heller ej. Av de till nyssnämnda sällskap utlämnade statslånen utestode den 30 juni 1927 hos hushållningssällskapen 21,040 kronor 1 öre.

Hit hörde i viss mån även ett lån, som utlämnats av Gävleborgs läns hushållningssällskap till Torsåkers linberedningsaktiebolag. Enligt meddelande från sällskapet torde driften vid detta företag komma att upprätthållas. Anledningen därtill hade angivits vara, att företaget, som dreves vid sidan av en omfattande handel med lin och lingarner, utgjorde en ytterst ringa del av innehavarens rörelse och att den uppbures av handelsrörelsen. Då sällskapet emellertid föreslagit en väsentlig nedskrivning av lånet, hade företaget förts till den nedan angivna gruppen av mindre bärkraftiga företag.

Ett till Blekinge läns hushållningssällskap utlämnat statslån hade guldits.

De av övriga hushållningssällskap utlämnade linberedningslån torde hava kommit företag till del, vilka numera i större eller mindre grad hade att kämpa med sådana ekonomiska svårigheter, att fara föreläge för driftens nedläggande, om icke staten trädde hjälpande emellan. Det torde vara dessa företags — *den senare gruppens* — ekonomiska ställning, som den förnyade utredningen avsåge. Beträffande de i det följande angivna företagen inhämtades ur den av hushållningssällskapen förebragta utredningen, kompletterad med från statskontoret under hand erhållna uppgifter, i huvudsak följande.

Sorunda linodlingsförening u. p. a., som genom Stockholms läns och stads hushållningssällskap år 1920 erhållit ett linberedningslån å 2,900 kronor, hade kunnat uppehålla driften vid sin linberedningsanstalt ända tills anstalten — såsom förut antytts — i början av år 1927 nedbrunnit. Det ekonomiska resultatet av rörelsen hade icke varit gynnsamt, men föreningen torde det oaktat hava för avsikt att återuppbygga anstalten. För att företaget skulle bliva ekonomiskt bärkraftigt, ansåge hushållningssällskapet en nedskrivning av utestående lånebelopp med 966 kronor 67 öre eller 33 $^1/_3$ procent av det ursprungliga lånet erforderlig. Betryggande borgen torde finnas.

G. H. Rudin i Holsbybrunn hade år 1921 genom Jönköpings läns hushållningssällskap erhållit ett linberedningslån å 10,000 kronor. Linberedningsrörelsen, som bedreves i samband med annan verksamhet, hade under senaste åren gått med förlust. För stabilisering av företaget föresloges nedskrivning av utestående lånebelopp med 4,000 kronor eller 40 procent av det ursprungliga lånet samt nedsättning av räntefoten till 4 procent. Hushållningssällskapets säkerhet för lånet hade år 1926 ansetts fullgod.

Kalmar läns linodlingsförening u. p. a. hade erhållit två linberedningslån, det ena år 1920 å 25,000 kronor av Kalmar läns norra hushållningssällskap för anläggning av en linberedningsanstalt i Gamleby samt det andra år 1922 å 4,500 kronor av Kalmar läns södra hushållningssällskap för anläggning av en linberedningsanstalt vid Långlöt å Öland.

Driften vid den förra anstalten hade under senaste åren kunnat uppehållas endast därigenom, att till hushållningssällskapet ej inbetalts vare sig ränta eller amortering å lånet. I följd härav hade sällskapet fått övertaga lånets förräntning och amortering, varigenom sällskapet hittills gjort en förlust å 10,351 kronor 27 öre. Sällskapet, som vitsordade nyttan och behövligheten av anstaltens fortsatta verksamhet, ansåge möjlighet finnas för driftens uppehållande under förutsättning, att hela linberedningslånet avskreves. Därjämte ansåge sällskapet önskvärt, att jämväl dess räntefordran hos föreningen, den 30 juni 1927 uppgående till 3,949 kronor 49 öre, avskreves.

Redan år 1926 hade omförmälda hushållningssällskap gjort framställning om lånets avskrivning. I det däröver avgivna utlåtandet av den 5 november 1926 hade utretts, att sällskapets säkerhet för lånet utgjordes av inteckning å lånebeloppet, belägna efter inteckningar till annan långivare å 20,000 kronor i den fastighet, varå linberedningsanstalten vore uppförd. Enligt värdering i februari 1924 hade fastigheten uppskattats till 16,797 kronor 50 öre (fast maskinutrustning eventuellt oberäknad). Samma värde funnes upptaget i 1926 års balansräkning. De av hushållningssällskapet innehavda inteckningarna torde därför böra anses värdelösa. Då av räkenskaperna att döma andra vägar för lånets gäldande helt eller delvis ej funnes, måste man, därest staten ej mellankomme, räkna med en ytterligare förlust å 18,598 kronor 22 öre, upplöpande räntor å statslånet oräknade.

Vad beträffade linberedningsanstalten vid Långlöt hade även den gått med förlust under de senare åren, men någon överhängande fara för driftens nedläggande torde icke förefinnas. Föreningen hade i skrivelse till hushållningssällskapet den 20 juli 1927 förklarat, att några åtgärder för lånets avskrivande icke erfordrades, därest begärd avskrivning av det föreningen av länets norra hushållningssällskap utlämnade lånet beviljades. Sedermera hade emellertid hushållningssällskapet den 7 september 1927 uppgivit såsom önskvärt, att hela utestående delen av linberedningslånet, 3,776 kronor 11 öre eller 83.9 procent av det ursprungliga lånet, avskreves. Jämväl detta lån torde vara av hushållningssällskapet utlämnat mot numera värdelös fastighetsinteckning. Fara förelåge alltså, att förlust kunde uppstå för hushållningssällskapet.

Kalmar läns södra hushållningssällskap hade vidare år 1920 utlämnat ett linberedningslån å 7,500 kronor till *aktiebolaget Linslöjden.* Företaget hade under senare åren gått med förlust, och orsaken härtill uppgåves hava varit, att linodlingen gått tillbaka till följd av de höga beredningspriserna. Bolaget trodde emellertid på en ny uppblomstring av linodlingen, därest linberedningspriserna kunde sänkas. Ett huvudvillkor härför vore, att hela återstående delen av linberedningslånet, 5,500 kronor eller 73 $^1/_3$ procent av det ursprungliga lånebeloppet, avskreves. Beträffande detta lån inhämtades från 1926 års utredning, att god säkerhet då funnits.

Kristianstads läns linodlingsförening u. p. a. hade år 1920 erhållit ett linberedningslån å 7,500 kronor genom Kristianstads läns hushållningssällskap. Driften vid företaget hade emellertid under de senaste åren kunnat uppehållas endast tack vare personliga uppoffringar från medlemmar i föreningens styrelse samt anslag från hushållningssällskapet, tillhopa uppgående

till 1,800 kronor, vilka använts till förräntning och amortering av lånet. Anstalten stode nu inför utsikten att få nedlägga driften, trots att intresset för linodling och hemslöjd fortlevde och till med torde vara i tillväxt i orten. Enda utvägen att rädda anstalten och därmed linodlingen ansåges vara, att hela återstoden av lånet, 5,500 kronor eller 73 $^1/_3$ procent av det ursprungliga lånebeloppet, avskreves. Sällskapet hade vid 1926 års utredning uppgivit sig äga fullgod borgen för lånet.

Södra Dalarnes linberedningsförening och *Rönndalens linskäkt,* som år 1920 genom Kopparbergs läns hushållningssällskap erhållit linberedningslån å 10,000 kronor, respektive 1,250 kronor, hade kunnat uppehålla verksamheten därigenom, att hushållningssällskapet icke indrivit ränta och amortering, varigenom sällskapet till den 15 juli 1927 gjort en förlust av 3,224 kronor 97 öre. Skulle sådan indrivning hava skett, torde ingen annan utväg funnits för företagen än att träda i likvidation. Förutsättningen för fortsatt drift ansåges vara, att utestående lånebelopp, 8,666 kronor 68 öre, respektive 1,083 kronor 34 öre eller 86.7 procent av de ursprungliga lånebeloppen avskreves.

Hushållningssällskapets säkerheter för linberedningslånen utgjordes — enligt föregående utredning — beträffande Södra Dalarnes linberedningsförening av fastighetsinteckning och beträffande Rönndalens linskäkt av borgen. Fastighetsinteckningen vore beviljad i den fastighet, å vilken ovannämnda förenings beredningsanstalt vore belägen. Enligt en år 1926 genom hushållningssällskapets förmedling verkställd värdering hade fastigheten jämte fasta maskiner uppskattats till 8,000 kronor. Fordringen torde alltså icke fullt kunna täckas ur försäljningssumman för fastigheten. Borgenssäkerheten ansåges däremot, enligt meddelande från sällskapets sekreterare, god.

Hjalmar Vallgrens linberedningsverk i Storvik och *Torsåkers linberedningsaktiebolag* hade år 1921 erhållit linberedningslån genom Gävleborgs läns hushållningssällskap å 4,500 kronor, respektive 7,000 kronor. Det förstnämnda företaget, som ägdes av en mindre jordbrukare, vore i sådant läge, att fara för driftens nedläggande förelåge. Vid det andra företaget däremot torde — såsom förut nämnts — driften komma att upprätthållas, då linberedningsrörelsen dreves vid sidan av en omfattande handel med lin och lingarner och uppbures av handelsrörelsen. Då ifrågavarande linberedningsföretag tillkommit under dyrtiden och anläggningarnas tillkomst befordrats genom tillgången till statslån för ändamålet, syntes det hushållningssällskapet skäligt, att låninnehavarna bereddes viss ekonomisk lindring genom nedskrivning av lånen med skillnaden mellan de verkliga anläggningskostnaderna för linberedningsanstalterna och de kostnader, som anläggningarna skulle draga för närvarande. Denna skillnad uppskattades av sällskapet till 50 procent av anläggningskostnaderna, med vilket belopp alltså föresloges nedskrivning.

Säkerheterna för ifrågavarande lån uppgåves vid föregående års utredning utgöras av fullgod borgen.

En *sammanfattning* beträffande den förutnämnda senare gruppen av företagare gåve vid handen, *att* den omfattade 10 företag; *att* dessa företags ursprungliga linberedningslån uppginge sammanlagt till 80,150 kronor, varav (upplupna oguldna räntor oberäknade) den 30 juni 1927 utestode 67,426 kronor 22 öre, *att* av statslånen den 30 juni 1927 utestode 60,232 kronor 61 öre, *att* sällskapens hittills havda förluster å lånen (av hushållningssällskapen guldna räntor inberäknade) kunde beräknas till 15,376 kronor 24 öre, *att* de föreslagna avskrivningarna uppginge till i kapital

60,242 kronor 80 öre och i räntor 3,949 kronor 49 öre eller sammanlagt 64,192 kronor 29 öre, samt *att* de begärda kapitalavskrivningarna motsvarade en genomsnittlig avskrivning av 75.16 procent.

Vid den gjorda beräkningen av storleken av de begärda avskrivningarna hade hänsyn ej tagits till de 2,400 kronor, vilkas »efterskänkande» föresloges av Kronobergs läns hushållningssällskap.

Beträffande flertalet av ovannämnda tio företag syntes, att döma av den år 1926 gjorda utredningen, ej föreligga fara för förlust för hushållningssällskapen, som då ansetts skyddade härför genom erhållna säkerhetshandlingar.

Åtgärder för den ekonomiska ställningens förbättrande.

Ämbetsverken erinra vidare, att riksdagen i sin ifrågavarande skrivelse anhållit om förnyad utredning angående sättet för statens mellankomst med avseende å de förluster, som kunde komma att åvila hushållningssällskap på grund av från lånefonden för mindre linberedningsanstalter utlämnade lån samt om framläggande av det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda. I den mån förlust redan konstaterats för ett sällskap påkallades således ej någon förnyad utredning beträffande sättet för förlustens täckande. Enligt ämbetsverkens år 1926 framlagda förslag skulle det tillkomma Kungl. Maj:t att på framställning bevilja gottgörelse för dylik förlust.

Vad därefter anginge huvudfrågan eller sättet för statens mellankomst beträffande eventuella framtida förluster för hushållningssällskapen på ifrågavarande lånerörelse hade av den enligt riksdagens direktiv verkställda utredningen framkommit, att alla hushållningssällskap, på tre undantag när, som för närvarande vore låneförmedlare för ifrågavarande lån, föreslagit nedskrivning med olika procentsats av linberedningslånen eller hel avskrivning. Härjämte hade ett sällskap begärt räntenedsättning.

Såvitt av insända handlingar från hushållningssällskapen kunde bedömas, torde de nedskrivningar, respektive avskrivningar, som begärts, vara önskliga, med all sannolikhet även erforderliga, för att företagen ifråga skulle beredas möjlighet till fortsatt uppehållande av driften. Huruvida en dylik åtgärd ensam kunde för någon längre tid möjliggöra en fortsatt drift, vore dock svårt att avgöra. Man torde därvid böra beakta, att beredningsanstalterna ifråga, som ju samtliga vore mycket små och kapitalsvaga samt delvis byggda på kooperativ grund, måste vara i huvudsak hänvisade till att åt odlarna bereda det av dem odlade linet. I flertalet orter vore linodlingen stadd i tillbakagång, vilket vållat brist på råvara med åtföljande svårigheter för beredningsanstalternas rationella drift. Det beredda linet användes numera, då linspinnerierna och linneväverierna täckte sitt behov genom import, huvudsakligen till hemslöjden — för eget behov eller till avsalu. Den inhemska linhanteringens framtid vore därför i väsentlig grad beroende av den moderna hemslöjdens möjligheter att i framtiden upptaga det inom landet producerade linet. Å andra sidan vore hemslöjden till viss grad beroende av inhemsk linhantering, då den bland annat åsyftade att i största möjliga grad arbeta med det egna landets råvaror, och skulle det för den svenska, i tillväxt stadda hemslöjdsrörelsen, som understöddes av statsmakterna, bliva ett kännbart slag, om linhanteringen i landet måste nedläggas.

Med hänsyn till den ställning riksdagen intagit torde ämbetsverken sakna anledning ingå på den principiella frågan, huruvida nedskrivning respektive avskrivning borde medgivas eller icke. Såvitt ämbetsverken kunnat finna, syntes riksdagen ej hava ansett, att fullständig avskrivning skulle kunna medgivas. Ämbetsverken ansåge även för sin del, att — även om ett sådant medgivande i vissa fall kunde befinnas erforderligt för företagets

sanering — det skulle kunna få en synnerligen betänklig prejudicerande betydelse, därest det ej kunde motiveras av en bestämd särställning för ifrågavarande lån i jämförelse med andra av staten i stor utsträckning under kristiden utlämnade lån.

Emellertid förelåge i sådant hänseende två förhållanden, vilka syntes hava av riksdagen ansetts innefatta tillräckliga motiv för en särskild undantagsbehandling av nu ifrågavarande grupp av låntagare. Först och främst hade nämligen dessa lån och därmed i samband stående statsåtgärder, såsom ock i riksdagsskrivelsen framhållits, kommit till stånd för att under en kritisk tid, då landet i dess helhet och dess textilindustri lede brist på råvara, söka nödtorvtigt avhjälpa ett synnerligen kännbart allmänt behov av åtminstone textilfiber, för vars odlande inom landet förutsättningar ansetts föreligga. Jämförde man härmed vissa andra, samtidigt utlämnade lån från under kristiden tillkomna fonder — exempelvis lånen från kraftledningslånefonden eller lånen från vattenkraftslånefonden, i fråga om vilka kommerskollegium jämte väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade att avgiva förslag till lånefördelning — måste dessa senare lånetyper anses företrädesvis avse tillgodoseendet av ett mera lokalt begränsat behov, till skillnad från det förutnämnda allmänna behovet.

Denna åtskillnad syntes ämbetsverken dock icke ensamt kunna motivera en sådan särbehandling av förstnämnda lån, som skulle ligga i avskrivning av en större del av statens fordran utan föregående konstaterande av faktiskt föreliggande förlust. Kommerskollegium finge i sådant hänseende åberopa sitt den 2 februari 1925 avgivna yttrande i anledning av en av 36 torvfabrikanter gjord framställning därom, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen, att de lån ur torvindustrilånefonden, som beviljats under inflationstiden — åren 1916—1922 — måtte nedskrivas till med hänsyn till penningvärdets förändring skäliga belopp m. m. Kollegium hade därvid framhållit, hurusom i åtskilliga av de fall, varom då vore fråga, förelåge en omständighet, som av kollegium ansetts böra tillmätas synnerlig betydelse, nämligen statens av sökandena påpekade ingripande (nämligen för uppmuntran till anläggande av torvfabriker). Det hade under krisåren varit ett starkt samhällsintresse att få till stånd företag för framställande av inhemskt bränsle. Därest de torvfabriker, varom fråga vore, uppförts direkt genom det allmännas försorg — ett förfarande, som vid den tiden icke torde hava ansetts orimligt — hade den stora förlust, som uppkommit genom fabrikernas värdeminskning, drabbat det allmänna. Nu hade man i stort sett undvikit direkt statlig torvfabrikation, men i stället lyckats med lån uppmuntra den enskilda företagsamheten. Härigenom hade, syntes det kollegium, det allmänna ådragit sig en viss förpliktelse att, i den mån omständigheterna det medgåve, bistå dem, som med statens hjälp uppfört torvfabriker, men nu i följd av det oförutsett starka prisfallet kommit i ekonomiska svårigheter. I de fall, där möjlighet att både förränta och amortera det erhållna torvlånet, såvitt man kunde bedöma, ej förelåge, kunde det därför synas förefinnas anledning att möjliggöra en nedskrivning av lånet. Kollegium hade emellertid funnit de skäl, som talade emot en dylik nedskrivning, vara övervägande och hade därför ansett sig i stället böra förorda vissa andra ifrågasatta utvägar — huvudsakligen utsträckning av amorteringstiden och kapitalisering av upplupen, ogulden ränta — för beredande av lättnader för de nödlidande företagen.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 20 mars 1925, nr 177, biföll även riksdagen beviljandet av dylika lättnader.

I viss mån kunde ju med hänsyn till de linberedningsföretag, som på grund av under dyrtiden ådragna höga anläggningskostnader och sedermera inträffad prissänkning å den färdiga varan råkat i ekonomiska svårigheter, förhållandena anses vara analoga med de ovanberörda torvfabrikernas. Men i fråga om linberedningsanstalterna förelåge dock en ytterligare omständighet, som markerade dessa företags särställning såsom låntagare, nämligen hushållningssällskapens mellanställning såsom låneförmedlare. Härigenom måste de ifrågavarande anläggningarnas natur av för det allmänna och jordbruket nyttiga anstalter, beträffande vilka det direkta vinstintresset vid deras anläggning såsom regel haft en föga framträdande plats, anses hava särskilt framhävts. Vidare måste det anses föreligga ett alldeles särskilt statsintresse att tillse, att den ifrågavarande verksamheten, i den mån det visade sig ekonomiskt möjligt, upprätthölles, samt att sådana åtgärder vidtoges, varigenom hushållningssällskapen i möjligaste mån kunde undgå förluster på sin låneförmedlingsverksamhet. Dessa båda syften syntes nu åtminstone i en del fall kunna vinnas genom en viss nedskrivning av de lämnade statslånen, innebärande sålunda, att staten skulle påtaga sig en viss del av den förlust, som kunde anses härröra från dyrtidsförhållandena vid tidpunkten för de ifrågavarande linberedningsanstalternas tillkomst.

Beträffande storleken av lånens nedskrivning hade, såsom förut nämnts, mycket varierande procenttal ifrågasatts, vilka kunde var för sig beträffande vederbörande företag anses behövliga. Någon generell nedskrivning med viss procent borde därför ej ifrågakomma, utan torde det böra överlämnas till Kungl. Maj:t att, efter av ämbetsverken verkställd noggrann utredning, eventuellt i förening med besök på platsen, i varje särskilt fall avgöra storleken av nedskrivningen samt villkoren för densamma. Enligt ämbetsverkens åsikt torde därvid bland annat böra beaktas i vad mån en nedskrivning från statens sida ej skäligen borde förenas med viss nedskrivning jämväl från enskilda borgenärers sida samt viss medverkan från borgensmännen. Av principiella skäl syntes dock nödvändigt att begränsa en dylik befogenhet för Kungl. Maj:t till en viss del av det ursprungliga linberedningslånet, förslagsvis 50 procent. Visserligen vore det möjligt, att en nedskrivning intill 50 procent ej kunde anses tillfredsställande för några företags stabilisering, men torde möjligheter ej saknas för ett dylikt företags rekonstruktion, därest intresse förefunnes därför inom orten. Såvitt ämbetsverken kunde finna, torde vid bedömandet av frågan om nedskrivning av linberedningslånen med den angivna utgångspukten ej skäligen kunna tagas i beaktande, huruvida hushållningssällskapet ifråga kunde komma att lida förlust på lånets utlämnande eller ej, utan endast linberedningsföretagets ekonomiska ställning och oundgängliga behov i förutnämnda avseende. Den omständigheten, huruvida sällskapet på grund av innehavd säkerhet vore skyddat mot förlust, skulle alltså i nu förevarande samband sakna betydelse.

Någon räntenedsättning ansåge sig ämbetsverken av principiella skäl ej böra förorda.

Det syntes vidare ämbetsverken klart, att något restituerande av redan återbetalt lån ej, på sätt Kronobergs läns hushållningssällskap ifrågasatt, borde komma ifråga.

Räknat med ovan föreslagna maximigräns för nedskrivningen av 50 procent av ursprungliga lånebeloppet, skulle sammanlagda beloppet av nedskrivningar å lån till företag, för vilka nu begärts nedskrivning, kunna uppgå till högst 40,075 kronor och lägst 38,591 kronor 67 öre, i senare fallet därest man utginge

från den lägre nedskrivning, som nu i vissa fall begärdes. Härtill komme ersättning till Kronobergs läns och Jämtlands läns hushållningssällskap för ovannämnda förluster å 720 kronor 65 öre respektive 1,430 kronor. Sammanlagda medelsbehovet för ifrågavarande ändamål skulle enligt angivna beräkningsgrund för närvarande uppgå till högst omkring 42,500 kronor och lägst 40,742 kronor 32 öre.

Enligt vad ämbetsverken under hand erfarit, påginge för det dåvarande inom finansdepartementet en av riksdagen ifrågasatt utredning om storleken av vissa smärre kapitalförluster, som uppstått för en del av statens utlåningsfonder, samt om och i vad mån ersättning för de avskrivningar i vederbörande fonders räkenskaper, som på grund härav kunde hava gjorts, borde genom anslag å riksstaten beredas. Därest resultatet av nämnda utredning ej slutförts till 1928 års riksdag, torde i avvaktan härå erforderliga medel måhända kunna förskottsvis anvisas ur fondens medel. Erinras finge, att i motsvarande fall dylik täckning av förlust skett beträffande statslån från dräneringsfonden och täckdikningslånefonden.

Nedskrivning borde givetvis ske i den ordning, att hushållningssällskapet, på ansökan, beviljades nedskrivning med viss procent av statslånet, under villkor att sällskapet i sin ordning medgåve lika stor nedskrivning av sin fordran för vederbörande linberedningslån.

För ernående av syftet med riksdagens ovanberörda skrivelse hemställa kommerskollegium och lantbruksstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att Kungl. Maj:t må, på framställning av hushållningssällskap och efter prövning av de i varje fall förekommande omständigheter, *dels*, där å statslån, som från lånefonden för mindre linberedningsanstalter utlämnats av sällskapet, uppkommit förlust, anvisa sällskapet gottgörelse för den lidna förlusten med skäligt belopp, *dels ock* bevilja nedskrivning av sådant lån med intill 50 procent av det ursprungliga statslånebeloppet.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava i sitt utlåtande erinrat om sin till Kungl. Maj:t den 21 april 1927 avlåtna skrivelse rörande möjligheterna att bereda ersättning för kapitalförluster å statens utlåningsfonder genom att antingen å riksstaten uppföra anslag å erforderligt belopp eller ock utan belastande av riksstaten anlita den av riksgäldskontoret förvaltade fonden för statsskuldens amortering, vilken fond utgöres av till riksgäldskontorets förfogande ställda anslag av andra statsinkomster än lånemedel (jfr 1928 års statsverksproposition; utgifter för kapitalökning sid. 39). Den sistnämnda utvägen syntes böra komma till användning för ersättande av nu ifrågavarande kapitalförlust för lånefonden för mindre linberedningsanstalter, då riksdagen med de år 1926 beslutade avsättningarna av rusdrycksmedel till fonden för statsskuldens amortering avsett ernående av en snabbare amortering av den del av det i statens utlåningsfonder placerade kapitalet, som icke till fullo förräntades. Däremot kunde fonden för statsskuldens amortering ej tagas i anspråk för gottgörelse åt hushållningssällskap för deras ifrågavarande förluster, utan torde medel härför böra anvisas genom särskilt anslag.

Av *statskontoret* har i ärendet anförts bland annat följande:

Då hushållningssällskapen vore förmedlare av lånen, hade statskontoret saknat anledning att undersöka de olika linberedningsföretagens ekonomiska förhållanden och vore ej heller i tillfälle att bedöma den större eller mindre möjlighet, som kunde förefinnas för dem att fullgöra sina förpliktelser på grund av mottagna lån.

Den utredning, som med föranledande av riksdagens uttalande i ärendet av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen förebragts, gåve emellertid vid handen, att flertalet linberedningsföretag, vilka ju med statens medverkan tillkommit under kristiden för att tillgodose det oundgängligaste behovet av lin inom landet, råkat i ekonomiskt trångmål. Av vad ämbetsverken i övrigt anfört om ifrågavarande verksamhet och dess upprätthållande såsom ett särskilt statsintresse och i betraktande av de förhållanden, under vilka denna lånerörelse kommit till stånd, ville det synas, som borde åtgärder från statens sida vidtagas för att underlätta de utan linberedningsföretagens förvållande uppkomna svårigheterna och därigenom jämväl skydda hushållningssällskapen för förluster på grund av låneförmedlingar.

Mot ämbetsverkens förslag om utverkande av bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva viss nedskrivning av statslånen hade statskontoret icke något att erinra, då en dylik nedskrivning torde visa sig nödvändig för att i enlighet med den uppfattning, åt vilken riksdagen givit uttryck, söka förebygga, att linberedningsföretagen försattes i konkurs.

Vidkommande storleken av denna nedskrivning hade av hushållningssällskapen olika procenttal ifrågasatts. Statskontoret delade ämbetsverkens uppfattning därom, att någon generell nedskrivning med viss procent icke borde ifrågakomma, utan att det borde tillkomma Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall inom en viss maximigräns avgöra storleken av nedskrivningen och villkoren för densamma. Denna maximigräns hade ämbetsverken, utan vidare motivering, föreslagit till 50 procent av det ursprungliga statslånebeloppet. Statskontoret saknade anledning att häremot göra någon erinran.

För de förluster, som hushållningssällskapen åsamkats eller komme att åsamkas genom låneförmedlingen, torde gottgörelse i likhet med vad förhållandet vore med lånen från dräneringsfonden, böra beredas sällskapen med skäligt belopp. Sådan ersättning åt hushållningssällskapen för liden förlust syntes emellertid kunna ifrågakomma blott där förlusten blivit verkligt konstaterad. Någon ersättning för endast »sannolik» förlust syntes alltså ej böra lämnas. Då syftet med den föreslagna nedskrivningen av lånebelopp just skulle vara att förekomma, att linberedningsföretagen komme på sådant obestånd, att de ej kunde fullgöra sina förbindelser till hushållningssällskapen, torde man tillsvidare böra utgå ifrån, att de företag, som ej redan gått i konkurs, skulle genom nedskrivningen få sin ekonomi så förbättrad, att de kunna amortera sin återstående skuld. Om det i något fall skulle visa sig, att så ej bleve förhållandet, utan att för vederbörande hushållningssällskap även i fråga om företag, som fått sitt lånebelopp nedskrivet, förlust uppstode genom företagets insolvens, borde även sådan förlust ersättas med skäligt belopp.

De medel, som för nu ifrågavarande ändamål bleve erforderliga, torde, i avvaktan på den igångsatta utredningen om eventuell ersättning till statens utlåningsfonder på grund av uppkomna kapitalförluster, få anvisas av fondens medel.

Förändrade grunder för lånefondens användning.

I skrivelse den 5 december 1927 hava *kommerskollegium* och *lantbruksstyrelsen* gemensamt framlagt förslag rörande ifrågavarande fonds förändring till en hemslöjdslånefond. Ämbetsverken hava därvid inledningsvis erinrat om den tidigare förebragta, i förutnämnda skrivelse den 10 november 1927 omförmälda utredningen om linberedningsföretagens ekonomiska svårigheter, varav framginge, att fonden knappast kunde under en nära framtid behöva disponeras för därmed avsett ändamål, då sådan ökning av linodlingen, att därav föranleddes behov av nya linberedningsanstalter, ej syntes vara att räkna med. Linhanteringens framtid vore i stället i väsentlig grad beroende av hemslöjdens möjligheter att upptaga det producerade linet. Hemslöjden vore å sin sida till viss grad beroende av inhemsk linhantering, då den bland annat strävade efter att i största möjliga grad arbeta med det egna landets råvaror, och skulle det därför för den svenska, i tillväxt stadda hemslöjdsrörelsen, som understöddes av statsmakterna, bliva ett kännbart slag, om linhanteringen i landet måste nedläggas.

Vidare anföra ämbetsverken följande:

Den nedskrivning av linberedningslånen, som riksdagen ansett böra vidtagas, skulle givetvis, därest den genomfördes, bliva av största betydelse för stabilisering av vissa linberedningsföretags vacklande ekonomiska ställning och kunna verksamt bidraga till att nedbringa deras driftkostnader. Emellertid vore det ingalunda givet, att en nedskrivning av det kapital linberedninganstalterna skulle förränta — särskilt om den av statsfinansiella skäl måste begränsas till lägre belopp än som för företagens sanering vore nödvändigt — skulle kunna vidmakthålla, än mindre stimulera den inhemska linhanteringen och avsättningen av dess produkter.

Beredningsanstalterna uppköpte såsom regel ej linet från odlarna och vore ej heller inrättade efter löngodsprincipen, varför odlarna — vilkas kontanta medel ofta vore mycket begränsade — ej kunde erhålla någon omedelbar betalning i penningar eller in natura för det lin, de ej behövde för eget husbehov. De svenska spinnerierna torde ej hysa nämnvärt intresse för inköp av det svenska linet, som i regel ej kunde salubjudas annat än i små poster. Av anförda skäl skulle det vara för den inhemska linhanteringens framtida bestånd gagneligt, om det producerade linets avsättning kunde underlättas. Detta torde kunna ske bland annat därigenom, att det odisponerade kapitalet i lånefonden för mindre linberedningsanstalter komme till användning till förlagslån för inköp av inhemskt lin i form av såväl linhalm (rötad eller orötad) som färdigberett lin (bråkat och skäktat) samt av lingarn. En dylik förändring av grunderna för fondens användning — vilken icke syntes medföra någon väsentlig avvikelse från fondens ursprungliga syfte — förutsatte riksdagens medgivande.

Närmast liggande vore måhända, att förlagslån i sådant fall lämnades till linberedningsanstalterna. De verkställda utredningarna hade emellertid alltför tydligt ådagalagt dessa företags svaga ekonomi för att det — annat än möjligen i undantagsfall — skulle vara lämpligt att till dem utlämna ytterligare statsmedel. Förut hade framhållits, att hemslöjden vore den egentliga avnämaren av linet. Det vore därför lämpligare, om hemslöjdens organisationer i de olika länen sattes i tillfälle erhålla mindre dylika lån. Vilja till att i största möjliga utsträckning använda inhemskt lin och

produkter därav torde organisationerna — föreningarna — med hänsyn till sina ideella syften och sin i åtskilliga fall nära förbindelse med beredningsanstalterna ej sakna. Bristen på eget förlagskapital torde emellertid hittills lagt stora hinder i vägen. För närvarande funnes något över 30 hemslöjdsföreningar i olika delar av landet.

För hemslöjdsföreningar eller med dem likartade organisationer, som bereddes möjlighet att erhålla förlagslån av förevarande slag, skulle huvudsyftet med ett dylikt lån bliva att erhålla lingarn. Skulle det dock befinnas lämpligare för en sådan förening att, i stället för att inköpa lingarn, i en eller annan form själv ombestyra linets förädling till garn, borde kostnaderna härför få bestridas från förlagslånet, detta så mycket hellre som lånefonden ifråga ursprungligen avsåge beredning av lin.

Om än eventuella förlagslån av nämnt slag enligt ämbetsverkens åsikt i främsta rummet borde användas för ovannämnda syften, syntes dock ej oegentligt, att de, i den mån lånemedlen därtill försloge, även finge användas för bestridande av kostnader för lingarnets förädling till linnevaror (främst vävnader) samt för inköp och förädling av andra inhemska råvaror. Tills vidare torde man dock böra begränsa sig till ull, särskilt av det för hemslöjdsrörelsen betydelsefulla svenska pälsfåret.

Genom den föreslagna utvidgade användningen av fonden skulle ej blott den inhemska linhanteringen och i viss mån ullproduktionen utan även den ideela, framåtsträvande hemslöjdsrörelsen erhålla ett välbehövligt stöd, utan att statsmakterna därför behövde anvisa något nytt anslag.

Även andra än hemslöjds- och liknande föreningar och möjligen någon linberedningsanstalt syntes böra kunna tilldelas lån. Någon författningsändring beträffande dem, som vore berättigade till förlagslån, skulle därför ej erfordras. Principiellt torde dock böra fastslås, att rena affärsföretag skulle vara uteslutna.

Jämväl i övrigt torde i tillämpliga delar de allmänna bestämmelser, som nu gällde för linberedningslån, böra stadgas även för de föreslagna förlagslånen, som lämpligen kunde benämnas *hemslöjdslån*. Sålunda borde hushållningssällskapen alltjämt vara låneförmedlare och för ändamålet tilldelas statslån av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen. Räntan skulle jämväl vara fem procent och lånetiden 17 år, de två första amorteringsfria. Statslånen skulle utlämnas till hushållningssällskapen mot sällskapens förskrivning därå. Dock torde lånen böra begränsas till 10,000 kronor.

Då det förefölle som om sådana lån, för vilka fonden blivit inrättad, knappast skulle i närmare framtid ifrågakomma, syntes vara lämpligt att jämväl förändra fondens benämning till »hemslöjdslånefonden».

Ämbetsverken hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen *dels* medgiva, att statslån finge från den nuvarande lånefonden för mindre linberedningsanstalter, vars benämning skulle ändras till »hemslöjdslånefonden», tilldelas jämväl hushållningssällskap, som förklarat sig villiga att utlämna förlagslån företrädesvis avsedda för anskaffande av svenskt lin eller produkter därav, *dels ock* godkänna ovan angivna allmänna grunder för ifrågavarande lånerörelse.

Statskontoret har över sistnämnda framställning avgivit infordrat utlåtande den 19 januari 1928, därvid anförts bland annat följande:

Redan de sakkunniga, som med anledning av riksdagens skrivelse den 25 april 1917, nr 94, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen tillkallats för verkställande av utredning angående de åtgärder, som från det allmännas sida syntes kunna vidtagas för främjande av odling av lin inom landet, hade i sitt avgivna betänkande framhållit den stora betydelse, som linodlingen hade med avseende å landets hemslöjd.

Statskontoret ville i detta sammanhang även erinra om det betänkande och förslag, som den 10 december 1917 avgavs av den så kallade hemslöjdskommittén, och de omfattande åtgärder och avsevärda krav på statligt understöd, som ifrågasattes för hemslöjdens understödjande, förkovran och utveckling. Statskontoret, som över berörda betänkande den 21 februari 1924 avgivit utlåtande, hade däri förklarat sig kunna i det stora hela instämma i kommitténs uttalande om den betydelse ur olika synpunkter främjandet av en svensk hemslöjd måste anses äga, men hade ansett, att med hänsyn till rådande ekonomiska förhållanden dessa uppgifter åtminstone tillsvidare borde få stå tillbaka för andra mera berättigade krav på det allmänna, varjämte statskontoret funnit kommitténs förslag i fråga om ordnandet av hemslöjdsarbetet alltför omfattande och hållit före, att en förenkling av den föreslagna organisationen borde kunna ske.

Genom den nu föreslagna utvidgade användningen av linberedningslånefondens medel ville det synas, som skulle ett utnyttjande av det odisponerade kapitalet i fonden kunna bidraga till att icke blott främja den inhemska linhanteringen utan även lämna ett stöd till landets hemslöjdsrörelse.

Med hänsyn till vad sålunda anförts ansåge sig statskontoret böra biträda det av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen nu framlagda förslaget till lånefondens för mindre linberedningsanstalter framtida disponerande under den förändrade benämningen hemslöjdslånefonden. Mot villkoren för lån från densamma hade statskontoret icke någon annan erinran att göra än att statskontoret ville ifrågasätta, huruvida lånetiden för hemslöjdslånen borde bestämmas till 17 år. Det syntes statskontoret lämpligare, att tiden för lånens åtnjutande, i likhet med vad som vore fallet med lånen från industrilånefonden, sattes till högst 10 år.

Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund, som jämväl beretts tillfälle att avgiva yttrande i ärendet, har i en den 23 januari 1928 dagtecknad skrift uttalet bland annat följande.

Den nutida svenska hemslöjdsrörelsen byggde i sin begynnelse så gott som uteslutande på enskildas ideella intresse och offervillighet för den gamla bygdeslöjdens bevarande och återupplivande. Detsamma vore i stor utsträckning alltjämt fallet. Rörelsen riktade sig främst till den jordbrukande befolkningen, som ägde tillgång till de råvaror, varur hemslöjd här i landet av ålder framställts, nämligen lin, ull och virke av olika slag. Hemslöjdsproduktionen blev till sitt ursprung en binäring till jordbruket och en bisyssla, företrädesvis bedriven av allmogens kvinnor. I följd därav hade även hemslöjdsproduktionen till alldeles övervägande del blivit textil och hade alltjämt förblivit detta, jämväl sedan den fått insteg bland andra yrkesgrupper än den jordbrukande samt börjat utnyttja också annat material än det ovannämnda.

På grund av hemslöjdens anknytning till jordbruket och hushållnings-

sällskapens numera i författning angivna skyldighet att verka för hemslöjdens främjande hade nämnda sällskap lämnat ekonomiskt stöd i olika form till hemslöjden inom respektive orter. Bland annat hade detta skett genom inrättande av slöjdmagasin och utlämnande av billiga mindre förlagslån för råvaruinköp av dylika. I vissa fall hade jämväl landstingen beträtt samma väg. I stort sett torde dock hemslöjdsföreningarna varit hänvisade att på annat sätt anskaffa det för deras försäljningsrörelse erforderliga förlagskapitalet och hade detta i ej obetydlig omfattning lämnats av för rörelsen intresserade enskilda personer. Det borde framhållas, att även den del av hemslöjdsföreningarnas verksamhet, som avsåge försäljning, till stor del vore av ideell karaktär och icke åsyftade ekonomisk vinst.

Samtliga något mer än 30 svenska hemslöjdsföreningars omsättning hade under år 1926 uppgått till omkring 2 miljoner kronor, men ej mer än 10 av dessa föreningar hade nått en avsättning av mer än 50,000 kronor.

Det av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen nu framlagda förslaget angående omläggning av lånefonden för mindre linberedningsanstalter till en »hemslöjdslånefond» måste givetvis hälsas med största tillfredsställelse av riksförbundet, då det vore ägnat att väsentligt lindra hemslöjdsföreningarnas svårigheter med avseende å förlagskapital för deras försäljningsverksamhet. Särskilt måste förslagets realiserande bliva en stor lättnad för de ovanberörda mindre föreningarna och kunna verksamt bidraga till ökning av deras omsättning. Riksförbundet ville med anledning av den av ämbetsverken föreslagna begränsningen av »hemslöjdslånen» till 10,000 kronor framhålla, att en ökning av denna gräns till 15,000 kronor i vissa fall kunde anses önskvärd.

Vidkommande lånens ändamål syntes förslaget gå ut på, att lånen i främsta rummet skulle användas för anskaffande av svenskt lin eller produkter därav (helt eller delvis beredd linhalm och lingarn) samt i andra rummet *tillsvidare* till anskaffande av svensk ull och därav framställt garn. Säkerligen önskade hemslöjdsföreningarna i största möjliga grad använda inhemskt material i den mån detta vore av fullt prima kvalité, vilket ifråga om handgjort arbete vore ofrånkomligt, men det kunde ofta vara omöjligt — särskilt i fråga om ullgarn — att erhålla lämpligt svenskt garn för vissa arbeten, varför utländskt ullgarn måste inköpas. En stor inköpsartikel för hemslöjdsföreningarna vore bomullsgarn. Kvantitativt sett inköptes år 1926 av hemslöjdsföreningarna mer bomullsgarn än ullgarn och lingarn tillsammans. En icke obetydlig artikel vore även svenskt hårgarn. Träarbeten — möbler, husgerådssaker m. m. — bedreves av hemslöjdsföreningarna i mycket olika omfattning, men utgjorde endast undantagsvis en mera framskjuten del av tillverkningen. I stort sett vore den textila tillverkningen dominerande och beräknades för närvarande till omkring 60 procent av den sammanlagda tillverkningen.

Av vad ovan anförts framginge, att det för hemslöjdens del skulle vara synnerligen lämpligt, om för »hemslöjdslånen» kunde medgivas en vidare användning, än som av ämbetsverken föreslagits. I sådant avseende föreslogo riksförbundet, att föreskrift måtte lämnas därom, att hemslöjdslån (förlagslån) finge av hushållningssällskapen utlämnas för anskaffande av tillverkningsmaterial, företrädesvis av svenskt lin och svensk ull. Skulle en dylik föreskrift anses alltför vid, kunde låneanvändningen inskränkas till anskaffande av för textil tillverkning avsett material, företrädesvis av svenskt lin och svensk ull.

Räntesatsen å de nuvarande linberedningslånen vore 5 procent. Ehuru

riksförbundet väl insåge, att skäl talade för bibehållande av den för fonden nu gällande räntesatsen jämväl vid en omläggning av densamma, finge dock framhållas, att genom hushållningssällskapens förmedling utlämnade statslån av flera slag löpte med lägre ränta än 5 procent. Riksförbundet tilläte sig därför ifrågasätta, huruvida ej räntesatsen ifråga kunde sänkas till åtminstone 4.5 procent.

Departementschefen.

Med anledning av 1927 års riksdags därutinnan gjorda framställning har Kungl. Maj:t låtit genom kommerskollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt verkställa utredning avseende bispringande av linförädlingsföretag, som erhållit lån från lånefonden för mindre linberedningsanstalter men sedermera råkat i ekonomiskt trångmål, ävensom ersättning till vederbörande hushållningssällskap för förluster, som kunde drabba sällskapen på grund av lån, vilka av dem förmedlats från nämnda fond till de särskilda företagen. Enligt vad nämnda utredning giver vid handen hava av de 17 företag, vilka fortfarande innehava lån, 2 företag gjort konkurs, 5 företag hava utsikt att utan statens mellankomst kunna uppehålla driften och gälda sina lån, under det att beträffande återstående 10 företag fara föreligger för driftens nedläggande, om icke staten träder hjälpande emellan. För de lån hushållningssällskapen utlämnat till sistnämnda 10 företag torde sällskapen i allmänhet hava nöjaktig säkerhet utom i ett par fall, då en likvidation av företaget kan väntas medföra förlust för sällskapet. Ifrågavarande 10 företag hava mottagit genom hushållningssällskapen förmedlade lån från fonden till belopp av tillhopa 80,150 kronor. Av dessa lån återstodo den 30 juni 1927 från företagens sida oguldna omkring 67,425 kronor, oberäknat ej betalta räntor. För vissa av berörda 10 företag hava vederbörande hushållningssällskap gjort ej obetydliga utbetalningar, vilka icke blivit ersatta av företagen. Hushållningssällskapens förlust å omförmälda båda företag, som gått i konkurs, utgör tillhopa, inbegripet räntor, 2,150 kronor, varjämte föreligger framställning om efterskänkande av 30 % eller 2,400 kronor av till det ena av nämnda företag utlämnat lån.

Kommerskollegii och lantbruksstyrelsens utredning utmynnar i ett förslag om framställning till riksdagen rörande bemyndigande för Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall ej mindre medgiva hushållningssällskap, som lidit förlust å genom sällskapet förmedlat lån från fonden, gottgörelse för förlusten med skäligt belopp än även bevilja nedskrivning av dylikt lån med intill 50 procent av det ursprungliga lånebeloppet. Med en dylik maximigräns för nedskrivningen skulle sammanlagda beloppet av nedskrivningar å lån till företag, för vilka nu begärts avkortning, uppgå till högst 40,075 kronor.

I överensstämmelse med vad jämväl av riksdagen framhållits synes vara i hög grad önskvärt, att ekonomien för de linförädlingsföretag, som råkat i trångmål, kan genom statens ingripande ordnas och möjlighet därigenom beredas för företagens fortsatta verksamhet. Det förslag i sådant hänseende, som framlagts av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen, liksom förslaget

om möjlighet att bereda hushållningssällskap gottgörelse för förlust, som direkt drabbat sällskapet genom företags bristande förmåga att fullgöra sina ifrågavarande låneförbindelser, synes kunna i stort sett godtagas. Dock håller jag före, att den medgivna högsta avskrivningsprocenten för företags lån bör höjas till 60 procent. Det torde vara att emotse, att eljest för vissa företags rekonstruktion skola uppstå svårigheter, vilka eventuellt kunna framtvinga företagens upplösning, och i sådant fall torde vara att befara att för hushållningssällskapen skola uppstå förluster, vilka sällskapen i sin tur skola begära ersatta av staten. Då staten sålunda i varje fall kommer att få vidkännas följderna av företagens bristande betalningsförmåga, torde vara bättre, att denna förlust tages på ett tidigare stadium, innebärande tillika större utsikter för företaget att kunna fortfara med sin verksamhet.

De avskrivningar och den gottgörelse till hushållningssällskapen, som staten enligt nämnda plan skulle påtaga sig, är att betrakta såsom en engångsuppoffring, motiverad av de säregna kristidsförhållanden, varunder hushållningssällskapen ursprungligen iklätt sig lånen, och vidtagen under förhoppning, att på nu angiven väg möjlighet skall, såsom 1927 års riksdag uttalat, beredas vederbörande linberedningsföretag att fortsätta driften och infria sina återstående förbindelser till hushållningssällskapen. Den närmare storleken av det belopp, som bör efterskänkas i varje särskilt fall, synes lämpligen böra bestämmas av Kungl. Maj:t. Det synes nämligen vara en obehövlig omgång att i dessa fall, där fråga är allenast om jämförelsevis mindre betydande belopp, underställa varje ärende riksdagens prövning. Jämväl den ersättning, som bör utgå till hushållningssällskapen, torde böra prövas av Kungl. Maj:t. I övrigt böra dessa ärenden bliva beroende på ytterligare förhandlingar med de olika hushållningssällskapen, varvid jämväl bör tagas i betraktande möjligheten och skäligheten av viss ekonomisk uppoffring även från hushållningssällskapens liksom ock enskilda borgenärers och borgesmäns sida.

I avseende å sättet för beredande av täckning för de förluster, som genom efterskänkanden av berörda slag uppkomma å fonden, får jag hänvisa till den allmänna utredning angående kapitalförluster å statens utlåningsfonder m. m., som framlagts i årets statsverksproposition (utgifter för kapitalökning; sid. 39). Jämväl för kapitalförlusterna å linberedningslånefonden torde täckning böra beredas på sätt i statsverkspropositionen föreslagits, nämligen genom anlitande av den under riksgäldskontorets förvaltning ställda fonden för statsskuldens amortering, därvid det blivande ersättningsbeloppet bör tillföras riksgäldskontoret i gottgörelse för den uppkomna förlusten av lånemedel. Enligt vad i statsverkspropositionen förutsatts bör för varje räkenskapsår upprättas redogörelse över dylika förluster under året och täckning av eventuella förluster beredas över den riksstat, som fastställes närmast efter räkenskapsårets utgång. Ett bifall till nu föreslagna avskrivningsförfarande inverkar sålunda ej på riksstaten för budgetåret 1928—1929.

Hushållningssällsskapens egna förluster vid låneförmedlingen hava upp-

kommit på grund av den ställning sällskapen intagit såsom låntagare gent emot staten samt sällskapens till fullföljande av sagda åtagande fullgjorda räntelikvider och kapitalavbetalningar, vilka i sin ordning icke motsvarats av vederbörliga inbetalningar till sällskapen från linförädlingsföretagen. I överensstämmelse med riksgäldsfullmäktiges uttalande torde eventuell gottgörelse åt sällskapen, vilken gottgörelse bör utgå allenast för förluster ådagalagda vid företags rekonstruktion eller avveckling, icke böra täckas från fonden för statsskuldens amortering. Allt efter storleken av den förlust, varom i det särskilda fallet är fråga, torde förlusten böra gäldas av till Kungl. Maj:ts förfogande stående medel eller ock framställning göras till riksdagen om anvisande för ändamålet av särskilt anslag. Beträffande nämnda förluster torde icke nu påkallas framställning till riksdagen.

Vad därefter angår det väckta förslaget om linberedningslånefondens omändring till en hemslöjdslånefond, får jag hänvisa till den av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen i detta avseende framlagda utredningen. Såsom ämbetsverken anfört, skulle genom att möjlighet öppnas att använda fonden, förutom till förut avsedda ändamål, jämväl till beredande av förlagslån åt hemslöjdsföreningarna, avsedda i främsta rummet för inköp av lin eller lingarn, linets avsättning underlättas och alltså även på denna väg linhanteringens bestånd och utveckling kunna främjas. Man torde ej heller böra bortse från värdet av det indirekta stöd, som på detta sätt skulle kunna givas själva hemslöjdsrörelsen som sådan.

Under erinran därjämte att en liknande och i viss mån mera omfattande förändring av en lånefonds ändamål vidtagits år 1927 beträffande torvindustrilånefonden, som då ombildades till en industrilånefond (prop. 196; R. skr. 293), får jag tillstyrka det här framlagda förslaget. Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbunds framställning, att fonden skulle få användas för anskaffande jämväl av annat tillverkningsmaterial än av svenskt ursprung, anser jag mig icke kunna förorda. Fonden torde böra lända till understöd endast för anskaffande och tillverkning av svenskt textilmaterial, företrädesvis av lin och ull, dock att i mån av tillgång på penningmedel dylikt låneunderstöd torde få utgå jämväl vid användning av nöthår, vilken artikel torde vara av icke ringa betydelse vid hemslöjden. Ej heller vill jag tillstyrka riksförbundets förslag om sänkning av den nuvarande räntesatsen 5 procent till högst 4.5 procent eller höjning av hemslöjdslånens belopp utöver den av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen föreslagna maximisumman av 10,000 kronor.

Såsom föreslagits torde fondens benämning lämpligen böra ändras till hemslöjdslånefonden.

Å Kungl. Maj:t torde böra ankomma att fastställa de närmare bestämmelserna för lånens beviljande, allt under iakttagande, i överensstämmelse med vad ovan anförts, att hushållningssällskapen skola vara låneförmedlare samt att ränta å lånen skall erläggas efter fem procent och lånens maximi-

belopp må utgöra 10,000 kronor. Beträffande tiden för lånens återbetalning vill jag föreslå, att efter två amorteringsfria år lånen skola återbetalas inom 10 år. I detta samband torde böra erinras om vikten av, att hushållningssällskapen vid utlämnande av dylika lån i möjligaste mån tillse, att säkerheten för lånen blir tillfredsställande.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

a) att Kungl. Maj:t må på framställning av hushållningssällskap och efter prövning av förekommande omständigheter, där för möjliggörande av visst linberedningsföretags fortsatta bestånd så kan anses lämpligt, bevilja nedskrivning av lån, som från lånefonden för mindre linberedningsanstalter utlämnats av hushållningssällskapet, med intill 60 procent av det ursprungliga lånebeloppet,

b) att statslån må, i huvudsaklig överensstämmelse med ovan av mig angivna grunder, från ifrågavarande lånefond, vars benämning skall ändras till hemslöjdslånefonden, tilldelas hushållningssällskap jämväl för utlämnande av förlagslån, avsedda för anskaffande av för textil tillverkning avsett svenskt material, företrädesvis av lin och ull.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan finner Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten gott lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Hugo Nordlander.

Stockholm, Isaac Marcus' Boktryckeri-Aktiebolag, 1928.